

Sant Josep-el Pi, un compromís educatiu polifònic

Jaume Centelles Pastor

Director de l'escola Sant Josep-el Pi

En aquest escrit volem reconèixer la tasca dels mestres que han treballat amb tenacitat per millorar la vida de la mainada del barri de Sant Josep, dels pares i les mares que han donat suport i idiosincràsia a la nostra manera de fer i de procedir, i dels alumnes, nois i noies, que han après a compartir, a raonar, a estudiar, a investigar; en definitiva, a viure. Han estat persones que han anat fent escola dia a dia, que és com es fan les coses grans.

La història de l'escola es pot dividir en sis grans capítols, que tenen, cadascun d'ells, característiques que els diferencien dels altres i, alhora, trets comuns.

- ELS INICIS. La Sala Mercuri i "El pisito".(1940-1958)
- L'ESCOLA PRIVADA. L'Academia San José i el Parvulario Elpi (1958-1983)
- LA COOPERATIVA DE MESTRES (1983-1987)
- L'ESCOLA PÚBLICA (1987-1994)
- L'ESCOLA PÚBLICA. L'edifici del carrer Ventura Gassol (1994-2003)
- L'ESCOLA PÚBLICA, L'edifici del carrer Josep Tarradellas (2003-2010)

1. ELS INICIS: LA SALA MERCURI I "EL PISITO" (1940- 1958)

Probablement molta gent de l'Hospitalet no sap què va ser la Sala Mercuri. Fins i tot és possible que ni tan sols n'hagin sentit a parlar. D'altres, potser han sentit a dir que era el lloc on anaven a ballar els pares o els avis, fa molts anys. Els més grans, però, segur que recorden el local situat al carrer de les Esquadres cantonada Pep Ventura (avui carrer Rodés) on, a més a més de fer ball els dies festius, s'hi feien altres activitats, entre elles escola.

Allà, a la Sala Mercuri, hi havia una escola anomenada Escuelas Parroquiales del Sagrado Corazón de San José, més coneguda com l'escola del senyor Josa. Aquell local i la gent que allà hi anava va ser l'origen de la nostra escola.

En un llibre preciós de Ramon Morales¹, veí del carrer Rodés i exalumne de l'escola s'explica, en un dels seus capítols intítulat precisament "La sala Mercuri", el següent:

"A la part que donava al carrer de les Esquadres, s'alçaria una gran sala d'actes on podrien fer-se tota mena d'espectacles: cinema, teatre, actes socials, mítings, etc. A la cantonada, hi hauria l'imprescindible cafè; un lloc de reunió i tertúlia, amb suficient amplitud per acollir tots els clients potencials en un jorn festiu. Al carrer de Pep Ventura, amb el número 12 a la porta, s'hi habilitaria l'única ala de l'edifici amb dues plantes superposades. La planta baixa era destinada a sala de billars —un esbargiment que gaudia de gran predicament en aquell temps—, i al pis, la biblioteca comunal i el despatx i arxiu de l'entitat.

En crear-se el Centre Catòlic a la rambla de Just Oliveras, la parròquia, amb la finalitat de donar una educació cristiana al jovent fidel, havia establert, a la planta baixa, l'Escola Parroquial del Sagrat Cor, que des de 1931 dirigia Francesc Batallé. El 1940, arrançant a corre-cuita i de manera ben superficial les destrosses que mostrava l'edifici objecte d'aquesta narració, la parròquia va ampliar la seva tasca educativa fins al barri de Sant Josep creant una nova Escola del Sagrat Cor.

A Sant Josep, el local que primitivament era destinat a cafè es va convertir en aula de nois, i la sala de billars, en aula de noies.

Amb les directrius del novell Estat, es nomenaria un mestre per als nois i una mestra per a les noies. Dels nois, se n'encarregà Jaume Josa, un mestre republicà reciclat a velocitat de vertigen, com molts altres que ompliren el buit d'aquella postguerra.

Les dues aules foren moblades amb pupitres de segona mà i s'adobaren unes elementals letrines".

És per aquells anys que la senyora Josefa Llorca, esposa de Jaume Josa, comença a fer classe a casa seva. Com ens explica Maria Teresa Flores, exalumna de l'escola:

"Donya Pepita comença a donar classes a dues o tres noies al menjador de casa seva, en una taula-camilla que hi tenia i quan va tenir un grup més nombrós de nenes van desmuntar l'habitació on dormien i allà hi van posar la classe i la pissarra. Jo recordo que hi havia unes tauletes baixetes de color rosa. Tenia les alumnes grans, les mitjanes i les petites. Érem 10 o 12 nenes. Era l'any 45 o 46, ben bé."

L'ensenyament passava per la separació de sexes i era molt autoritari. L'ordre i la disciplina, el silenci a les aules, l'actitud passiva dels alumnes, molt control dels llibres de text i, fins i tot, paper pautat perquè deien que el blanc podia desenvolupar la imaginació.

¹ MORALES, Ramon. Coses de l'Hospitalet. L'Hospitalet, Ateneu de Cultura Popular, 1990. (Col·lecció Medusa, 4)

A l'escola del Sr. Josa, l'horari escolar començava dilluns a les nou del matí, i en jornada partida, s'allargava fins dissabte al migdia. Tenien una petita interrupció a mig matí i a mitja tarda per sortir al carrer de les Esquadres, que no coneixia el pavimentat ni el trànsit i allà hi podien jugar i estirar les cames. Retornaven a l'aula en fila índia i cantant a cor la taula de multiplicar, el nom dels principals rius peninsulars o de les capitals provincials de l'Estat.

Segons Ramon Morales: *"En els darrers anys quaranta i primers del decenni següent, s'organitzaven alguns actes públics com vetllades de boxa, representacions teatrals, conferències de caire religiós, etc.*

De les vetllades de boxa, en retinc en la memòria com a mínim una en què el ring es va instal·lar a l'aula escolar, retirant i amuntegant el pupitres en un cantó, potser perquè la sala gran no reunia encara prou condicions.

En aquestes trobades van intervenir-hi algunes figures locals, com l'Ortega, que havia aconseguit una anys abans el campionat d'Europa de la seva categoria, o en Pagès, que es limitaria a aconseguir el campionat de Catalunya."

2. L'ESCOLA PRIVADA: L'ACADEMIA SAN JOSÉ I EL PARVULARIO ELPI (1958-1983)

L'any 1958 es van començar les classes a l'edifici del carrer Joan Maragall, número 2. Per les seves aules hi van passar moltíssims alumnes, uns mil cinc-cents, que ara estan entre els 35 i els 70 anys. Dues generacions de veïns del barri de Sant Josep que van deixar la seva empremta en el caràcter de la nostra escola.

Els qui van anar a escola els primers anys d'aquest període, entre el 1958 i el 1975 recorden que venien a l'escola amb la bata i l'entrepà de xocolata Elgorriaga dins la cartera, estudiaven coses que no entenien massa i cantaven aplegats en una sala on hi havia un piano i on la senyoreta Freixes els donava les entrades de les cançons que repetien setmana rere setmana. Una de les més cantades era l'Himne de l'Escola.

Malgrat les condicions de vida, els infants tenien una capacitat immensa per adaptar-se a tot tipus de circumstàncies i, allà, enmig d'aquell món estrany, hi havia moments per a l'emoció, per al joc, per a l'enamorament, per a les "aventis", per a la festa.

En aquella època també es va començar a construir un cinema davant de l'escola. Aquell cinema no va arribar a funcionar mai i es va dedicar a parròquia, l'actual parròquia de Sant Josep. Al capdavant hi havia un mossèn molt jove que venia del Poble Nou, mossèn Leandre, el qual ha estat un personatge molt popular al barri. La parròquia sempre ha estat al servei del barri i en les ocasions que hem hagut de menester els locals per fer actes com assemblees d'escola o el Concert de Nadal tot han estat facilitats.

L'any 1964 es va dictar l'obligatorietat de l'ensenyament fins als 14 anys. Per aquell temps hi van haver els primers moviments nacionalistes i les primeres campanyes de "Català a l'escola", "Nova cançó", "Volem bisbes catalans" i "l'Assemblea de Catalunya".

Paral·lelament, es començaren a crear alguns centres que pretenien seguir la tasca de l'escola catalana d'abans del 1939 i d'altres que, com la nostra, eren sensibles als nous corrents pedagògics.

A partir del 1964 es canvia l'estructura educativa i s'estableixen uns estudis primaris anomenats *ensenyament general bàsic* (EGB). L'Acadèmia San José impartia batxillerat elemental. A partir de l'any 1964, en què es va construir un altre edifici situat al carrer Miquel Romeu, dedicat a l'educació preescolar, i que passarà a denominar-se Parvulario Elpi. (aquest nom és un parany producte de la unió de *El* i *Pi* a causa de les dificultats que hi havia d'utilitzar noms catalans).

L'ensenyament d'aquests darrers anys passava a tenir una relació més directa amb la realitat del moment, a causa, fonamentalment, de l'entrada a l'escola d'un seguit de mestres joves amb idees i aires de renovació i d'uns pares i mares que començaven a tenir una presència i una participació més directa en l'educació dels seus fills i filles.

Eren uns anys que reflectien les aspiracions i els esforços de tothom per aconseguir i recuperar la llibertat, la democràcia i l'autonomia dins del món de l'ensenyament, imbuïts pels postulats dels moviments de renovació pedagògica.

Per entendre quines van ser les diferents circumstàncies que van succeir no es pot fer abstracció de l'entorn polític, social, cultural i econòmic perquè l'escola, com a organisme viu que és, n'ha estat conseqüència al mateix temps que ha participat d'aquesta realitat.

En la segona època (del 1976 al 1983) es comencen a produir els canvis més visibles en el treball global d'escola. Per exemple, l'ensenyament del català supera la fase d'utilització exclusivament col·loquial i s'inicia un tímid coneixement de la realitat geogràfica, històrica, cultural i política de Catalunya.

Durant aquesta etapa, l'escola evoluciona cap a una escola subvencionada al mínim mòdul i oberta a la reforma escolar, que es concreta en:

- Un canvi en la direcció del Centre, assumint-la Jaume Josa Llorca i Josefa Josa Llorca, ambdós fills de l'anterior director i propietari.
- Entren a l'escola un grup de mestres joves, influïts per les idees del moviment de renovació pedagògica i motivats per la lluita política i sindical del moment.
- Hi ha un major protagonisme dels pares, que demanen i exigeixen una gestió democràtica, transparent i progressista; ofereixen una col·laboració als mestres i inicien un incipient esforç de suport i de completió de l'educació dels seus fills i filles.

Acadèmia Sant Josep, al carrer de Joan Maragall, 2. Grup de 7è d'EGB del curs 1980-1981

- Es crea l'Associació de Pares el 1977 i s'empren un camí de transformació i adequació a la realitat del barri i de la societat. Les Escoles d'Estiu, les vagues per les millores laborals, sindicals i de major qualitat d'ensenyament, així com el rebuig a la política educativa que els diferents governs d'UCD aprovaren, són eixos que defineixen la preocupació per treballar per una escola pública des d'aquells moments.

A partir de 1977 s'encetava un període d'intens treball pedagògic, de reorganització interna i d'activitats extraescolars, en definitiva, de replantejament d'experiències passades i d'elaboració de noves alternatives. La tasca docent, la vida escolar i la línia pedagògica que s'estructurà, es va definir pels trets següents:

- A les classes es va introduir la pedagogia activa.
- Hi havia coeducació, tendint cap a un ensenyament igual per a nens i nenes.
- Es feien treballs manuals lliures, on els nens i les nenes podien expressar-se en llibertat.
- Es practicava l'educació física i l'expressió dinàmica.
- Es combinava el treball individual i el d'equip.
- Es feien sortides, viatges i excursions que possibilitaven el contacte de l'alumnat amb la realitat del país. L'ensenyament es fonamentava en fets i ex-

periències, i partia de l'activitat personal dels nens i nenes, que anaven descobrint el món que els envoltava, respectant els seus interessos espontanis.

- Es fomentava el coneixement dels altres, l'esperit de col·laboració i les motivacions de tipus social; el respecte mutu, el diàleg i el sentit democràtic.
- Es potenciava el respecte i l'amor a la natura i el sentit de la bellesa i de l'estètica, així com els sentiments humanitaris.

Aquest darrer període significà, per a l'escola, a partir del treball de tots plegats, una fase de renovació pedagògica, d'arrelament al barri i, més enllà de la ciutat, participant de totes les iniciatives pedagògiques, culturals o socials que es produïen.

L'any 1979 es van escollir, finalment, els ajuntaments democràtics i s'obrí la porta a l'esperança d'una política municipal al servei de la ciutat. Des de la ponència d'Ensenyament es va intentar tirar endavant una política de revitalització de la vida escolar, de renovació pedagògica i de catalanització de l'ensenyament.

El març del 1980 es produí un altre fet històric, es va reinstaurar el Govern de la Generalitat i el Parlament de Catalunya.

3. LA COOPERATIVA DE MESTRES (1983 - 1987)

Per comprendre el que va significar aquest curt però intens període de la vida de l'Escola ens hem de remuntar dos o tres anys abans.

Era el curs 1979-1980 i la feina de l'equip de mestres es començà a estructurar al voltant d'una idea: la voluntat de treballar per un ensenyament públic. Aquella contradicció entre una voluntat d'escola pública i una realitat d'escola privada va ocupar els anys següents i va ser una etapa en què, malgrat que el treball es feia amb il·lusió i s'anaven aconseguint fites com la participació dels pares i mares en els afers de l'escola o la progressiva catalanització, hi havia, en canvi, altres factors com la negativa oficial a la subvenció del cent per cent, l'augment de les quotes o els problemes socials com l'atur creixent al barri, que limitaven i conduïen l'escola cap a un procés de descapitalització i envelliment.

Durant els anys 1981, 1982 i 1983 l'equip de mestres, juntament amb l'Associació de Pares i Mares, començaren a plantejar-se seriosament quines eren o podien ser les alternatives de futur per a l'escola i van apuntar-se algunes solucions, com mantenir la caracterització com a escola privada, demanar la municipalització del centre, tancar l'escola o constituir una cooperativa de mestres que es fes càrrec transitòriament del centre fins que fos possible integrar-se a la xarxa d'escoles públiques. Aquesta darrera va ser l'opció que es va prendre.

Paral·lelament a aquestes discussions, l'escola continuava el treball diari i s'organit-

zaven múltiples i variades activitats: el cinema en català, l'aprenentatge de la música catalana, els contes populars, sortides a exposicions, excursions, colònies i el teatre a l'escola com a experiència globalitzadora.

Aquella època va ser d'ebullició de nous projectes. Idees innovadores, posicionaments pedagògics molt avançats i una activitat polièdrica en tots els camps, portaven l'escola envers un futur on la disjuntiva entre voler i poder era cada cop més evident.

Fruit de tots aquests paràmetres i fetes les consultes necessàries a l'Ajuntament de la ciutat —que per mitjà del seu Ponent d'Ensenyament, el Sr. Jaume Botey, va manifestar públicament la seva total identificació amb la línia empresa per l'escola— i discutit el futur projecte d'Integració de les escoles a la xarxa pública, el setembre de 1983 es començava una nova etapa, l'escola deixava de ser l'Academia San José-Parvulario Elpi, i es transformava en Escola Sant Josep-el Pi, en règim de cooperativa de mestres, titular del centre, propietària de tots els béns patrimonials i utilitzant els locals en situació de lloguer.

Des del primer dia que va començar la cooperativa, ja sabia que era transitòria, sabia que el seu fi, aquell pel qual s'havia creat, era transformar el centre en escola pública.

Tot aquest procés no hagués estat mai possible sense el suport de les famílies. Es va celebrar una assemblea d'escola multitudinària, als locals de la Parròquia, i la majoria de pares i mares van donar el seu suport esperançat al nou projecte. En aquella assemblea van votar favorablement les 173 famílies assistents.

El 1983, el Parlament de Catalunya aprovava, per unanimitat, la Llei d'integració. S'obrí un període de sol·licituds i l'escola va presentar la seva amb una àmplia memòria pedagògica i molta més documentació. La sol·licitud es va presentar conjuntament amb altres escoles de la ciutat, l'Escola Patufet-Sant Jordi, l'Escola Estel i l'Escola Canigó, totes quatre amb el suport de l'Ajuntament de l'Hospitalet.

Paral·lelament, l'escola es va integrar al CEPEPC, col·lectiu d'escoles per l'escola pública catalana, que aplegava la majoria d'escoles que havien presentat la seva sol·licitud i que tenien entre si molts punts d'afinitat ideològica. El CEPEPC havia estat constituït legalment l'any 1979, però la seva tradició venia de molt més enrere.

S'obrí llavors un nou període de negociació a tres bandes: escola, Generalitat i Ajuntament. Calia aconseguir, entre d'altres qüestions, el canvi a uns nous locals. Inicialment, en el Llibre Blanc de l'Ajuntament constava que s'havia de construir un nou edifici a l'avinguda Josep Tarradellas cantonada Isabel la Catòlica, després es va parlar de traslladar-nos als locals que deixava buits l'escola Patufet i, finalment, agafà força la idea de canviar-nos als locals que abans estaven ocupats per la ja desapareguda escola Muntanya. De les tres solucions, no era la que més ens agradava, però va ser la més raonable en aquells moments.

4. L'ESCOLA PÚBLICA (1987 - 1994)

1 de febrer de 1987. Aquesta data és clau en la història del nostre centre. Aquell dia, finalment, es feia el pas d'escola privada a escola pública. El patrimoni pedagògic restava al servei del Govern de Catalunya i de l'escola pública catalana. Havien passat deu anys des de la creació del CEPEPC i aquells dies s'estaven celebrant els actes que ho recordaven. Juntament amb la nostra, i el mateix dia, altres dues escoles de la ciutat (Patufet-Sant Jordi i Estel) s'integraven a la xarxa d'escoles públiques. La quarta escola, el Canigó, va quedar pendent d'unes negociacions que es van anar allargant i que no van arribar a prosperar.

El primer pas ja estava fet, però calia adequar l'escola a la nova situació. Calia continuar treballant per la qualitat de l'escola, per un ensenyament actiu, obert, democràtic. Els mesos següents van ser de moltes negociacions amb l'Ajuntament, que estava preparant el seu mapa escolar, i on teníem un dels objectius encara no assolits: un edifici en condicions.

L'any 1990 s'aprovà la Llei d'ordenació general del sistema educatiu (LOGSE), que havia de modificar els estudis que fins llavors s'impartien als centres educatius. Dos anys més tard, es publicà el Decret pel qual s'establí l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a Catalunya.

Al barri hi van haver alguns canvis. L'Escola Patufet-Sant Jordi va aconseguir que es construís un edifici nou al barri del Centre i cap allà van marxar. L'escola Muntanya desapareixia i l'alumnat i el professorat passaven a integrar-se a l'escola Josep Janés.

La marxa de l'escola Muntanya va accelerar el procés que manteníem per aconseguir un canvi d'edifici, més adequat a les nostres necessitats. Aquesta tercera via va ser la que se'ns va proposar des de l'Ajuntament i la Generalitat. Durant l'any 1994 es començaren les obres d'adequació de l'edifici i el pas definitiu es va fer al setembre del curs 1994/1995.

5. L'ESCOLA PÚBLICA. L'EDIFICI DE VENTURA GASSOL (1994-2003)

La impressió general era que havíem guanyat amb el canvi. Però encara quedava el record dels molts moments viscuts als edificis de Miquel Romeu i Joan Maragall. En les redaccions dels alumnes es podia copsar aquest sentiment. L'Esther Lozano, alumna de sisè, escrivia, el Nadal del 1994:

"Fa molts anys que estic en aquesta escola i quan vam canviar d'edifici quasi tot va ser diferent; ens vam deixar tot el que era nostre, el nostre pi, que per això l'escola es diu Sant Josep - el Pi.

Grup de 6è de primària a Bellver de Cerdanya el juny del 2010

La nova escola està bé i és bonica, però em sento diferent, les classes són maques, tenim lavabos de noies, de nois i de mestres, un menjador, un laboratori, una sala d'ordinadors i una pista molt gran.

Tenim avantatges, estem tots junts i ens ho passem pipa. Però és diferent!"

El canvi de locals va comportar una millora qualitativa en tots els àmbits. Tenir un espai específic per a la biblioteca, el laboratori o els ordinadors, significava guanys de temps i d'organització. Podríem dir que no va ser només canviar una pissarra vella per una altra de més nova. Va ser molt més; va ser la constatació que amb l'ajut i amb la participació de tothom es podien anar enfortint els fonaments del nostre ideari pedagògic.

De totes les innovacions estructurals i pedagògiques n'assenyalarem un parell: l'impuls efectiu donat a la biblioteca general d'escola i l'organització sistematitzada de l'ús de l'aula d'informàtica com a complement i reforç dels aprenentatges.

Es va dissenyar un Programa d'invitació a la lectura, que abastava bàsicament els nivells de Cicle Infantil i Cicle Inicial i es van fer esforços per dotar d'hores de dedicació els mestres encarregats del seu funcionament. Fruit de tot plegat, es van arribar a fer xerrades per a pares i mares (una experiència sensacional que vam anomenar "Cafè i llibres") i organitzar exposicions monogràfiques sobre un llibre (*La Luna, El cant*

de les balenes, El rei dels ocells) o sobre un tema ("viatge al món dels contes", "de ratetes i ratolins").

L'altre espai va ser ocupat per l'aula d'informàtica. Amb el suport de l'AMPA es van fer inversions en nou maquinari que, juntament amb els ordinadors que va enviar el Departament d'Ensenyament, van permetre tenir un aula ben dotada i amb possibilitats d'abastar tots els nivells educatius.

Al barri, la baixada de la natalitat va provocar que a les escoles disminuís el nombre de matrícules i, com a conseqüència directa, hi va haver nous tancaments de línies. El barri va quedar amb quatre línies —de les onze que havia tingut no gaires anys enrere— i s'anuncià un nou tancament, l'escola Pau Esteve.

Aquest fet ens va obrir una via nova i la possibilitat d'un altre canvi —el definitiu— va prendre forma. Reunions amb l'Ajuntament i amb la Generalitat, negociacions a dues i a tres bandes per aconseguir que la nostra escola passés a ocupar els edificis del carrer Tarradellas. Un edifici antic, que va necessitar una gran inversió econòmica per deixar-lo en les millors condicions. Finalment, es va aconseguir i l'escola va passar a ocupar els actuals locals.

6. L'ESCOLA PÚBLICA. L'EDIFICI DE JOSEP TARRADELLAS (2003-2010)

En aquests anys s'han dedicat molts esforços a fer possibles les actuacions d'adequació del nou espai i, paral·lelament, a aprofundir en la millora de la qualitat educativa.

L'aprovació de la sisena hora per a l'alumnat de primària ha significat que un grup important de mestres joves, ben preparats, s'hagi integrat a l'equip habitual.

Es treballa més per projectes i el ritme personal d'aprenentatge de l'alumnat s'ha vist afavorit per l'entrada de les tecnologies (pissarres digitals, Internet).

L'escola participa en projectes mediambientals (Oliclak, Agenda 21), té en marxa un projecte de menjador sostenible d'alimentació ecològica i saludable, es promouen especialment activitats de ciències naturals des de l'aula de natura i es col·labora amb accions que ens relacionen amb altres escoles com "la lliga dels llibres", "conectando mundos" o "Cantània", per exemple.

En definitiva, s'intenta mantenir i millorar el nivell d'una escola que, amb una llarga història, ofereix una oferta educativa àmplia, dinàmica i variada als infants del barri de Sant Josep. És pretensió de la nostra comunitat donar continuïtat a un projecte que se sustenta en el prestigi assolit durant aquests anys.